

YENİ YAŞAM TARZLARI: KAPALI KONUT YERLEŞKELERİ

(*NEW LIFE STYLES: THE GATED COMMUNITIES*)

T. Didem AKYOL ALTUN*

ÖZET/ABSTRACT

Mimarlığın en çok deneyimlenen biçimi olarak konutun, toplumsal, ekonomik ve politik gelişmelerden direkt etkilenen konumu ile farklılaştığı ve bu nedenlerle son dönemde birçok alanda tartışılan tüketim kültürünün bir aracı haline geldiği söylenebilir. Tüketim dinamikleri çerçevesinde 1980 sonrası Türkiye’inde ortaya çıkan yeni kentli seçkinlerin “kaliteli yaşam” arayışları karşılığını, önce kent içindeki sınırlı sayıdaki boş arsalarda, sonrasında ise kent dışı alanlara, banliyölere yayılan kapalı konut sitelerinde bulmuştur. Bu çalışmanın amacı, tüketim kültürünün kent üzerinde yarattığı dönüşümleri ve konut mimarisi üzerindeki etkilerini kapalı konut siteleri bağlamında incelemek, bu sitelerin ortaya çıkış nedenlerini irdelemek, olumlu-olumsuz yanlarını üzerinde farkındalık yaratmaktır. Sonuç olarak çalışma, özelleşmiş ev yerleşkeleri üzerine kurgulanan farklı bir yaşam tipi temasını ve meşrulaştırılma sürecini, tüketim kültürü dinamikleri çerçevesinde inceleyecek ve İzmir örneği özelinde tartışacaktır.

In present days, it is a fact that, there is an important transformation in the world and industrial society has been evolving the information society. The changes in the technological, economical, social, political, cultural areas and social life affect the architecture. The transformation has begun with rapid developments in microelectronic and computer technology; a new content and conformation has been emerged in architecture by carrying the design action to computer. There are some architectural rapprochements which are foreground because their different characteristics from conventional buildings and are determined and are introduced as a ‘non-standard’ in the architectural media. These design rapprochements that has pretentious ideas for the architecture of future, has close relations with scientific and technological developments for being non-standard. In this context, in this article under some captions like as ecological architecture, computer architecture, new materials and building systems, genetic architecture; the effects of scientific-technologic studies on architecture at the end of 20th century, the non-standard architectures in contemporary architecture and the utopic architectural rapprochements which can be shape the far future are investigated.

ANAHTAR KELİMELER/KEYWORDS

Kapalı konut siteleri, “İdeal ev”, Tüketim kültürü, Yaşam tarzı, İzmir
The gated communities, “Ideal home”, Consumption culture, Life style, İzmir

* DEÜ, Mimarlık Fak., Mimarlık Bölümü, İZMİR

1. GİRİŞ

Tarihin her döneminde mimarlık; sosyal, siyasal, ekonomik değişimlerin etkisi altında şekillenmiş, toplumsal yaşamın değişimi ona ait mekansal oluşumları da etkilemiştir. Bununla birlikte 19.yüzyıldan sonra dünyaya yayılan modernleşme ve bu süreçte ona ilişkili olarak ortaya çıkan her kavram toplumların dokusuna derinden nüfus etmekte; toplumsal, ekonomik, politik, kültürel, bilimsel, ideolojik süreçlerdeki ve gündelik yaşamdaki dönüşümler toplumsal dönüşümün somut ifadelerinden biri olarak gösterilebilecek mimarlık pratiğini de etkilemektedir. Bu bağlamda mimarlığın en çok deneyimlenen biçimi olarak konutun, toplumsal, ekonomik ve politik gelişmelerden direkt etkilenen konumu ile farklılaştığı ve bu nedenlerle son dönemde birçok alanda tartışılan tüketim kültürünün bir aracı haline geldiği söylenebilir. Tüketim kültürü gerçekte, tüketicilerin statü ve yenilik arama, başkalarıyla arasında fark yaratma gibi maksatlarla ürün ve hizmetleri tutkuyla arzuladıkları, peşine düştükleri, elde etmeye çalıştıkları bir kültüre karşılık gelir (Belk, 1998). Bu bağlamda tüketim, günümüz toplumunda insanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan bir etkinlikten öte, küresel ekonomik düzenin amaçları ile yakından ilişkili, birey düzeyine inen mesajlarla kitlelerin yönlendirildiği, psikolojik ve toplumsal boyutları ve etkileri olan bir olgudur.

Harvey, seçkin piyasalardan farklı olarak kitle piyasalarının da seferber olması ve modanın etkileriyle tüketimin sadece giyim, süsleme ve dekorasyonda değil, hayat tarzlarını ve faaliyetlerini de kapsayan geniş bir alanda etkin olduğu söylemektedir (Harvey, 1997). Böylece bireysellik, farklılaşma, özgürlük, mutluluk gibi temaları ekonomik getiri aracı olarak gören ve gösteren popüler kültürde tüketim, reel çağrışımlarının dışında sınıf, statü, prestij, farklılık, ayrıcalık, kimlik gibi kavramlar ile de ilişkili hale gelmiştir. Bu kültür “*iyi bir yaşama ulaşma*” görüngüsüyle bireyin bedeni, giysileri, ev, otomobil, tatil seçimleri, eğitim, spor, eğlence alanlarındaki tercihlerine kadar sunduğu farklılaşan seçeneklerle yeni benlikler, yaşam tarzları biçimlendirmektedir (Featherstone, 1996). Thorns da tüketimin bir kimliğin temsil edilmesini sağlamak için yapıldığından, yeni kimlik ve statüler elde etme amacıyla tarz oluşturmanın; doğru banliyölerde oturma, klüplere, toplumlara ve profesyonel kurumlara üye olma, uygun nesnelere ve farklı niteliklere sahip olma gibi sembollerini edinmekle ilgili olduğundan bahseder (Thorns, 2004).

Bu anlamda düşünüldüğünde konut, barınma işlevinin yanı sıra sosyal bir rol de üstlenerek, toplumsal yaşamda bir kimlik ve statü aracı olarak kabul görmekte, piyasadaki diğer metalar arasında, bireyin kimliğini teşhir edebileceği, sosyal statüsünü sergileyebileceği, toplumsal ve ekonomik gücünün göstergesi olan en belirgin araç haline gelmektedir. Bu iddia genişletilerek toplumsal mekanizmalar tarafından üretilen, farklı akımlar/modalar/eğilimler şeklinde kendini kabul ettirerek yayılan inşa edilmiş yaşam tarzlarının mekan aracılığıyla bireye dayatıldığı ve bu noktada da kişisel yaşantının geçtiği, bireyin benliği ve kimliği üzerinde direkt etkileri olan “konut” mekanlarının özel bir yerinin olduğu söylenebilir.

2. KONUTUN DEĞİŞEN DEĞERİ

Tarih boyunca müstakil bahçeli konut, kentleşmenin artmasıyla doğru orantılı bir gelişim izlemiştir. Kalabalıklaşan kentlerde bunalan kentlilerin, özellikle maddi gücü elveren kesimin, kentin dışında doğa içinde yaşama arzusuyla kendilerine ev yaptırdıkları, erken dönemlerde dahi gözlenmektedir. Ancak özellikle sanayileşme sonrası kentnin yapısı, kent dışında yaşama arzusunu artan bir şekilde tetikleyen sosyal, kültürel ve ekonomik etmenlere sahiptir. 19. yüzyılın nüfus hareketleri, büyük kentlere göçler, kentleşme ve her anlamda yaşanan rant

kaygıları çeşitli konut bölgeleri ve tipleri ortaya çıkarmıştır. Zaman içinde kent merkezleri etkileyici sergileme ve eğlence merkezleri olarak gelişmiş, şehir karmaşasından bakıldığında cazip gözüken doğal yaşam fikri, kent dışındaki banliyölerin aile yaşamının merkezleri olarak önemlerini arttırmalarına neden olmuştur (Chaney, 1999). Denenen bir çok modelin içinde özellikle, bireyin metropol tarafından yıpratılmaktan ve sıradanlaştırılmaktan kendisini korumak ve farklılaşmak amacıyla, “daha ferah bir yerde doğayla iç içe yaşamak, kentteki sıkışıklığın, gürültünün, kalabalığın, aynılaştırıcılığının bulaşamayacağı kadar kentin dışında ama kentin ayrıcalıklarından faydalanabilecek kadar yakınında bulunabilmek” isteği, “bahçeli ev”lere yönelmesine neden olmuş, bu da 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de ortaya çıkıp 19. yüzyılda Kıta Avrupası’nın büyük kentlerine, oradan da bütün dünyaya yayılan banliyöler-alt kentleri ortaya çıkarmıştır. Aynılaşmayı temsil eden, farklılaşmayı sembolize etmekten yoksun olan bitişik nizam yapılaşma biçiminin ve apartmanın öteki yüzü olarak bahçeli evler, başından beri farklılaşmayı temsil etmenin mekansal karşılığı olarak işlev görmüşler ve gündemde olmuşlardır (Bilgin, 2002).

Türkiye’de ise, 1980 sonrasında, dönemin iktisadi politikasının etkileri, ekonomik iyileşme, inşaat sektöründe yaşanan canlanma ve piyasaların genişlemesi konut yapımını arttırmış, müstakil evlerden oluşan yerleşme formatı tek alternatif olmaktan çıkmıştır. Daha önceki dönemlerde konut üretimi küçük ölçekli özel girişim tarafından gerçekleştirilirken, 1980 sonrası büyük sermaye grupları olduğu kadar kamu kurumları da toplu konut üretimine girmiştir. Özellikle sosyal düzeylerine uygun bir yaşam tarzı sürmek isteyen ve lüks konut arayışına giren yeni kentli seçkinlerin “kaliteli yaşam” arayışları, karşılığını, önce kent içindeki sınırlı sayıdaki boş aralarda üretilen, sonrasında ise kent dışı alanlara, banliyölere yayılan kapalı konut sitelerinde bulmuştur (Bali, 2002). Kentin içinde ya da dışında, kentsel gelişim alanlarında villa, tek ev, ikiz ev, sıra evlerden oluşan konut toplulukları kadar yüksek katlı konut bloklarından oluşan siteler ya da çoklu konut kompleksleri de yaygınlaşmaya başlamışlardır.

“Yaşam tarzı”nı ön plana çıkartan ve tüketim eğilimleriyle ilişkilendirilen kapalı siteler genel olarak, orta ve üst gelir grubundan hane halklarının dışarıya kapalı ve izole, üst düzey güvenlik önlemleri ile kuşatılmış, boş zaman olanakları sunan ve bir konsept etrafında biçimlenmiş olan konut alanları şeklinde tariflenmektedir (Blakely ve Snyder, 1997). Başlangıçta kentsel teröre karşı güvenlik sağlama ve homojen bir tüketici grubuna prestij sunma amacı güden bu konut toplulukları ilk olarak Amerika’da görülmüş ve kısa zamanda aynı kıtaya yayılmıştır. Türkiye’de 1980 sonrasında kentlerin çeperlerinde görülmeye başlayan konut siteleri ise yabancı etkileri taşımakla birlikte, 80 sonrası Türkiye’sinin dinamikleri içerisinde, temel olarak tüketim kültürü çerçevesinde; gelir dağılımı profili, yeni seçkin bir tabakanın oluşması, bu tabakanın statü ve kimlik arayışları, kentten kaçış, kırsal yaşam özlemi, kentsel alan kısıtlılığı, yatırım ve rant amaçlı yapay talep yaratma gibi nedenlerle ortaya çıkmışlardır. İstanbul’da başlayan ve Ankara’dan sonra son yıllarda İzmir’de de sayıları giderek artan, kentin içinde ya da dışında; ama mutlaka kentten bağımsız, genellikle özel sektörün piyasaya sunduğu yüksek standartlı bu konut siteleri, bu dönem sonrasında gözde üretim biçimi olmuş, “ideal ev” ve “ideal yaşamın” bir arada sunulduğu ve pazarlandığı bu yerleşmeler tüketicinin de yoğun talebini almıştır. İstanbul’da Kemer Country, Acarkent, Beykoz Konakları, Alkent 2000, Zekeriyaköy Evleri, Bahçeşehir, Ataşehir, Mashattan, Uphill Court; Ankara’da Mesa, Portakal çiçeği vadisi, Dikmen vadisi, 100. yıl yerleşimleri gibi oldukça çok sayıda ve genellikle üst, üst-orta gelir grubuna, iş adamı ve yüksek dereceli emeklilere hitap eden sınıfsal imajlarını oluşturmuş siteler oluşturulmuştur.

Bahsedilen ideal yaşam tarzları tüketim kültürünün önemli bileşenleri olan medya, reklam, ve pazarlama aracılığıyla tüketiciye adeta mitleştirilerek sunulmakta, çeşitli metaforlarla desteklenerek ideal ev kavramını tariflenmekte, ‘kaybettiğimiz huzurumuzu yeniden kazandıracak, yanlış hayatımızı düzenleyecek, kayıp kimliğimizi bulduracak, hayatımızda yeni beyaz bir sayfa açacak’ çevre ve sosyal hayatı garanti eden, efsanevi konseptler önerilmektedir. Bu bağlamda toplumu tüketim merkezli olarak örgütleyen bir yapının mimarlığı algılayışı, ona kar sağlayan bir nesneyi algılayışından farklı olmamaya başlamış, konut üretimini şekillendiren konut açığı olmaktan çok bu ihtiyacın üretilmesi olmuş, konut da metalaşmış ve bir tüketim nesnesi haline dönüşmüştür. Chaney, sosyal sınıflara ayrılmış bir toplumda seçkinlerin daha düşük sınıflarca taklit edilir edilmez o modayı terk ettiklerini, bu ürünlerin ucuzlarının üretilmesini, elit tabakanın da farklılaşmak amacı ile sürekli olarak yeni alışkanlıklar edinmek zorunda kaldıklarını söylemektedir. (Chaney, 1999). Döneminin koşullarında prestij ve zenginlik simgesi olan apartmanların zaman içinde toplumun her kesimi tarafından alınabilecek şekilde standartlaşması ve çoğalması da aynı nedenlerle gerçekleşmiş, tüketiciye sunmak için yeni modalar ve imajlar aranması kaçınılmazlaşmış, bunun yeni konut modellerindeki karşılığı da mekansal kurguyu araç haline getiren yaşam temaları, konseptleri olmuştur.

Konut sitelerinden bir çoğu, kentin içinde yüksek bloklardan oluşan bir rezidans ya da kentin dışında az katlı bir konut sitesi olsun tasarım konsepti yaklaşık olarak aynı özellikler üzerinden şekillenmektedir. ‘Kentin dışında ama kente çok yakın, otoban ile birkaç dakikalık mesafede, çağdaş yaşamın gerektirdiği her türlü konfora sahip, kendine yeterli, rekreasyon, çocuk oyun alanları ve sosyal tesislerini içinde bulunduran, hayatınızı değiştirmeyi, güvenlik ve denetimi, depreme dayanımı, doğa içinde maksimum yaşamayı, bilgi çağının görünmeyen konforunu, akıllı ev teknolojisini içeren, temiz bir çevre ve konforlu evlerin yanı sıra yepyeni ve ideal hayat tarzları vadeden konseptler, sadece mekanı değil bireyin benlik alanına müdahale eden hikayelerle -Kemer Country’nin çocuk girişimcileri teşvik eden ‘limonata ve kurabiye satış günleri’ ya da donanımlarına kadar tasarlanmış iç mekanlar gibi- kullanıcıyı da tanımlamayı ve değiştirmeyi önermektedirler. Özlenen bir geçmiş ya da seçkin, gelecekçi ve fütürist bir yaklaşım olabilen bu kimlik paketi içinde konutun mimarisi ya da mekansallığı değil, konseptiyle ne kadar tutarlı bir görüntüye sahip olduğu önem kazanmaktadır. Üretilen bu konseptlerin gerçekte ne kadar mekansallaştığı ya da ne kadar yaşanılabilir oldukları, sloganların ve imajların gerçekleştirilen projelerle ve mevcut yaşantıyla ne kadar örtüştükleri ise tartışmalıdır.

“..Evidea’da meyve dalından koparılıp yenir. Sabah mahmurluğu kahveyle değil, yüzerek atılır. Çocuklar, diledikleri gibi bisiklete biner. Otomobiller Evidea sakinlerinin hayatlarının içinden geçmez. Romantik bir yürüyüş için evlerden iki adım atmak yeterli olur. Kapılar, mis kokulu çiçek yollarına açılır. Değişik ışıklar saçan gölet, günün her saati Evidea’lıları yeni bir sürprizle karşılar. Bütün evler yemyeşil manzarayı görür ve Evidea’lılar her sabah bu manzarayla güne başlar..” (<http://www.remmaxabc.com>)

Resim 1. Ev idea reklam broşürü, 2005

“Ağaçlarla çevrili bir yolun sonunda kusursuzca korunan bir golf sahasının eğimli yeşillikleri arasından kiremit çatılar, safran sarısı cepheler, işlenmiş demir balkonlar ve cumba pencerelerin parlayan camları göze çarpar... Herbiri içinde bulunduğu doğal yerleşime uyum sağlamak üzere mükemmellekle donatılmış olan Kemer Country evleri, aynı zamanda uzaklarda su kemerleri yükselen büyük Türk mimarı Mimar Sinan'ın geleneksel mimarisi ve ilhamı ile tasarlanmıştır...

Doğası, yaşam konsepti, ve dünya standartlarındaki imkanları ile Kemer Country, sadece yaşamak için ideal bir yer olmaktan öte, mutlu ve hayat dolu bir yaşam için de eşsiz bir vahadır...

Kemer Country'de çocuklar, güven sağlık ve enerji veren masal tadında bir hayat yaşar ve aile değerlerini öğrenerek parlak bir geleceğin temellerini atabilecekleri seçkin bir çevrede nefes alırlar.

Kemer Country, yemyeşil bir doğayla çevrelenen kusursuz bir vahada her gün kendimizi yenileyebilmemiz için eşsiz imkanlar sunmaktadır..

Kemer'li olmak: Kemer Country'liler “Kemer'liyim” diyerek, ait olma duygusunu, dünya standartlarında yaşamın ve de globalleşen dünyada yerel kalmanın keyfini yaşarlar...” (<http://www.kemercountry.com>)

Resim 2. Kemer country, İstanbul

"Avrupa'da bir örneği dahi olmayan, ABD'de de iki-üç sitede var olan bir sistem sayesinde, İstanbul'da Alkent 2000 sakinleri, evlerinden mesaj rezervasyonu, alışveriş merkezinden, çiçekçiden, eczaneden alışveriş yapabilecekler. Bunun yanı sıra spor aktivitelerini evlerindeki ekrandan izleyebilecek veya Kid's Club'da oynayan çocukların evden takip edebilecekler.

Alkent 2000 yaşayanları artık evlerindeki ekrandan, havuzun kalabalık olup olmadığını görebilecek ve kendisini ziyarete gelenleri giriş kapısından izleyebileceklerdir. Alkent İstanbul 2000'deki işadamları da işyerine gitmeden işlerini evden yönetebilecek, dünyanın herhangi bir yerindeki iş ortağı ile telekonferans yapabilecek. Alkent 2000'de yaşayan işadamları gerek kişisel gerekse şirketle ilgili banka ve borsa işlemlerini de yapma imkanı da bulacak. Villalar arası direkt e-posta servisi, villalar arası tele-konferans, internet üzerinden telefon görüşmeleri de sağlayan bu sistem, Site içindeki villaları da birbirine bağlamış durumda."(Bali, 2002).

Resim 3. Alkent 2000, İstanbul

3. İZMİR'DE YENİ KONUT ALANLARI

Türkiye'nin en büyük ihracat limanı ve üçüncü büyük kenti olan İzmir kenti, yüz yıl kadar önce sadece körfez çevresinde dar bir kuşak boyunca ve Kadifekale eteklerinde yerleşmiş iken, hızlı bir gelişme süreci sonucu, bugün kuzeyde Menemen'e, güneyde İzmir-Aydın yolu boyunca Menderes İlçesi'ne, doğuda Kemalpaşa ilçe sınırlarına, batıda ise Urla'ya kadar genişlemiş olan bir metropol haline gelmiştir. Bu süreç, kentin yakın çevresindeki yerleşmelerin fonksiyonel değişim ve nüfus artışı itibarıyla merkeze oranla daha hızlı büyüyerek, merkez kentle bütünleşmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Bugün kent, kuzey aksında sanayi bölgesi, gecekondu ve toplu konut alanları, güney aksında sanayi alanları, doğu aksında tarım ve sanayi alanları ile konut yerleşmeleri, batı aksında yoğun konut alanları ve son olarak yeni kentsel saçaklanma bölgelerinden (Buca/Kaynaklar, Bornova/Çiçekli, Yakaköy, Karaçam, Güzelbahçe/Yelki) oluşmaktadır. Toplam 1.523.915 konutun yaklaşık 145.000'e yakını 1980 sonrasında inşa edilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2000).

İzmir 1950 sonrasında, büyük ölçüde rant kaygılarıyla, olduğu yerde yoğunlaşarak yeniden imar edilmiş, kentin tarihi mirasının önemli bir bölümü yok edilerek çok katlı yeni apartmanlara dönüşmüştür. 1980'lere gelindiğinde her yönde saçaklanmalar oluşmaya başlamış, artan gecekondu alanlarını önlemek amacıyla, kamu arazileri üzerinde yerel yönetimler, Ege-Koop, TOKİ, Oyak, Emlak Bankası gibi kuruluşlar ve özel kooperatifler tarafından kent çeperlerindeki boş arazilerde büyük ölçekli toplu konut uygulamalarına girişilmiştir. Başlangıçta çoğunlukla dar gelirli aileleri hedef almakla birlikte orta, hatta yüksek gelir gruplarına da farklı seçenekler sunan bu uygulamaların arasında Egekent, Kon-Kent, Bor-Koop, Buca-Koop, Çiğli-Koop, EVKA 1-2-3-4-5-6-7, İzkent, Oyak Toplu Konut Alanı, İzyuva, İzkonut'lar, Bostanlı -Atakent , Mavişehir, Gaziemir toplu konut alanları, Hatay-Mimkent sayılabilir.

Bu uygulamalar, toplu konut plan tipolojisinin sürekli tekrar edildiği, tekdüze, kimliksiz, mimari değer taşımayan çevreler oluşturmaya başlamıştır. Bunların oluşturduğu soğuk, yüksek yapılarla çevrili, betonlaşmış kentsel çevreye giriftleşen metropol yaşantısı da eklenince, kentten kaçış isteği, kent dışındaki yakın çevrelerde banliyöleşme, üst gelir

grubuna yönelik konut siteleri oluşturmaya başlamıştır. 1990 sonrasına denk gelen dönemde tüketim mekanizmasının İzmir kentinde de işlemeye başlamasıyla, Sahilevleri, Mavişehir, Güzelbahçe, Urla, Bornova gibi kent çeperlerini ya da kırsal alanlarını kapsayan bir lüks konut stoğu oluşmuştur. Genellikle özel sektör temelli üst gelir grubunun, kırsal alanda müstakil villaları ya da lüks konut sitelerini tercih ettiği, kentli yaşam biçimini talep eden orta ve üst gelir gruplarının ise, kent çeperlerinde çok katlı toplu konut uygulamalarını ya da bunların parçası olarak geliştirilen villaları seçtiği izlenmektedir. Az katlı konut topluluklarına örnek olarak Urla İtokent, Mesa Urla Evleri, Urla Casaba Evleri, Sefaköy Villaları, Egeli Evleri, Binevler, Sıraselviler, Olivepark, Seyrek-Villa Kent, Bella Jardin, O'live Park, Doğapark Villaları yüksek katlılara ise Mavişehir, Soyak toplu konutları, Karya Evleri, Narlıdere Folk Art Evleri, Albayrak Mavişehir, Censar Denizkızı Evleri, Ulukent-Metrokent, Karşıyaka Yüksek Vadi Evleri verilebilir.

Mimarlığın en yaygın uygulama alanı olan konut yapıları, özel sektör ve üst gelir grubu kullanıcı için bir form ve imaj yaratma aracı olarak ele alınmakta, gerektiğinde her türlü “kitsch” i onaylamaya varan ‘farklı bir mimari’ baskıları özellikle bu sitelerde gözlenmektedir. Yeni müşteri profilinin istekleri, modern-sonrasının çoğulcu ve dışavurumcu ifadelerinin aşırı uçlara çekilmesiyle sonuçlanarak, lüksün ve prestijin yansıtılmaya çalışıldığı ifade arayışlarını ortaya çıkarmış, bahçe içinde, az katlı, doğa ile uyumlu, oldukça lüks ve büyük konutlardan oluşan kırsal alandaki sitelerde abartılı tasarımlar, farklı kültürlere ait mekânlar ve çeşitli mimari akımların karmaşık örnekleri uygulanmıştır.

İzmir’de konut toplulukları, İstanbul ve Ankara’dan farklı olarak kentin kendi dinamikleri içinde şekillenmiştir. Geçmişte bahçeli evlerde oturan İzmir halkı, süreç içinde yeni yaşam çevresi olarak apartmanları deneyimlemiş ancak tekrar bağımsız bahçeli ev özlemi ile tek katlı evlere dönmeye başlamıştır. Başlangıçta ikinci-üçüncü konut, dağ evi, bağ evi olarak ya da yatırım amaçlarıyla aldıkları bu konutları kentsel otoyolların ve otobanların gelişmesi, oto sahipliğinin artması ve kentsel kirliliğin şiddetlenmesiyle sürekli yaşam çevreleri olarak kullanmaya başlamışlardır. Bu noktada tüketim dinamikleri devreye girmiş, özellikle 2000 yılı sonrasında kentsel alandaki sıkışıklığın ve arsa yokluğunun da etkileriyle, rant hedefli çeşitli yatırımcıların kırsal alanda uygun fiyata aldıkları geniş tarım arazilerine lüks konut siteleri inşa etmeleri, ‘konut çılgınlığı’nın İzmir’e de sıçramasıyla sonuçlanmıştır. Bu tarihten sonra sayıları hızla artan sitelere yönelimin temel sebebi güvenlik endişesi ya da prestij talebinden öte, kentlinin geçmişten beri daha mütevazî bir kentte yaşarken metropolü kaldıramaması ve kentten kaçma isteği olmuştur. Ancak zamanla piyasa dinamikleri bu isteği moda, kimlik, prestij gibi daha yapay taleplerle birleştirerek sunmaya başlamışlar, konut siteleri statüye göre yaşam tarzı konseptleri sunan, mimari kimliği ve mekansal kalitesi geri planda kalan yaşam alanlarına dönüşmeye başlamıştır.

Çizelge 1. İzmir’de Kırsal Alandaki Az Katlı Konut Yerleşimleri

(a) Sefaköy Villaları

(b) Mesa Urla Evleri

(c) Seyrek-Villakent

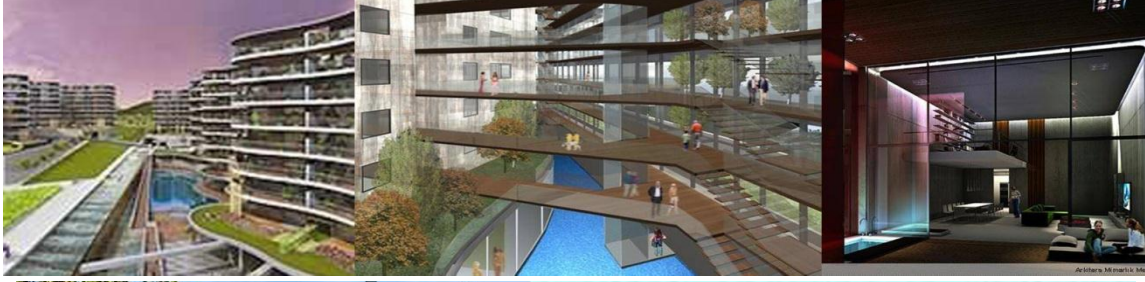

(d) Olive Park

(e) İtokent Villaları

Çizelge 2. İzmir’de kentsel alandaki yüksek katlı konut yerleşimleri

(a) Narlıdere Folkart

(b) Albayrak Mavişehir

(c) Soyak Mavişehir

4. SONUÇLAR

Sosyal yapı açısından toplumbilimcilerin sıkça tartıştığı kapalı siteler, kentsel gelişime ve mimariye etkileri nedeniyle mimarlar ve şehir plancıları için de araştırma konusu olmaktadır. Bu konut toplulukları temel olarak bütüncül bir planlama anlayışından uzak, birbirleriyle ve kentle ilişkisiz yan yana duran adalar halinde konumlanmaları, kendi iç dayanışma ağlarını oluşturan gruplar tarafından kapatılarak başkalarının kolaylıkla giremediği gettolara dönüşme ve kentten kopma eğilimi göstermeleri nedeniyle eleştirilmektedirler. Bununla birlikte merkezi tarifleyen aktivitelerin hinterlanda ve bu konut alanları tarafından oluşturulan alt merkezlere kaymasıyla kentin boşalmasına ve bütünlük kaybına neden olacakları da düşünülmektedir. Erişilebilirliklerinin orta-üst gelir grubuyla kısıtlı olması ve öteki kavramına vurgu yapan homojen adalar oluşturmaları toplumsal temasın yokluğuna neden olarak ulus ve toplum olma kavramını, ortak karşılaşmaların, temasların olduğu, ortak kültürün oluşturulduğu bir mekan olan kent yapısını ve kamusalılığı zedelemektedir. Özellikle İstanbul'da kenti neredeyse hiç tanımadan, algılayamadan, kendine yeterli bu kent parçalarının içinde izole bir biçimde yaşamını sürdüren bir sınıf oluşmaya başlamaktadır (Erder, 2006). Geçmişte konutun tanımladığı yaşama biçimi ailevi süreklilik, yere bağlılık ve aidiyet duyguları ile tanımlanırken, günümüzde konutun içinde bulunduğu alanın isminden ve prestijinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada ortak payda ancak bir imajı satın alma imkanı olunca, kendi içinde kapanan bu grupların iç iletişim düzeylerinin de tartışmalı olduğu söylenebilir. Ayrıca yakın çevredeki kırsal alanın sosyal ve fiziksel olarak yıpratılması, bulunduğu beldeye altyapı ve servisler açısından yük getirmesi, kamusal olan kent alanlarının özelleştirilmesi, gereksiz düzeyde büyük ölçekli donanımların kullanılması, doğa içinde yaşama alışkanlığının unutulmaya başlamış olmasının yanlış uygulamaları ve yaşama zorluklarını beraberinde getirmesi gibi sorunlar eklenebilir.

Özetle kapalı konut yerleşkeleri, insanların konut ihtiyacından çok, yüksek gelir sahibi bir grubu tatmin etmek ve imaj ihtiyaçlarına cevap vermeye hizmet etmektedirler. Bugünün konutu mekansallığı, biçim dili, bağlamı, teknolojiyle olmaktan çok tüketicisinin tarif edilebilirliğiyle tanımlanmaktadır. Bu sitelerde, küresel tüketim kalıplarının çerçevesinde ideal ev sembolizasyonu ve oluşturulan yeni yaşam tarzları ile aslında var olmayan, ya da olamayacak olan efsanevi bir yaşam pazarlanmakta, üretilen imgelerle bağlantısı kurulamayan, mekansal olarak yaşanamayan konut anlamını kaybederek bir tüketim nesnesine dönüşmektedir. Konut mimarisi de gündelik yaşamın ritimlerine teslim olarak mekansal kalitesi ve mimari değeri arka plana itilmekte, tasarımcılar da reklam-pazarlama aracı olarak sunulan konseptleri gerçekleştirmeye, “ideal ev”ler yaratmaya hizmet eden kişiler olmaya zorlanmaktadır.

Theodor W. Adorno çağdaş dünyada, yüksek kültür ve popüler kültürün sürekli birbirlerini alt etmesi üzerine kurulan ikili bir yapıdan bahseder. Popüler mimarlık medyası yarattığı sanal temsiliyet ortamı ile “sıradışı” olanı tanımlar ve tanıtır, bunu da mimari değerleri mümkün olduğunca görselleştirerek yapar (Adorno, 2004). Ancak başlangıçta marjinal bir konumda olan bu ürünler, iktidara gelme potansiyeline sahipse kabul görüp, yaygınlaşır, yaşadığımız iletişim çağının hızı ile sıradanlaşır ve mevcut düzenin bir parçası olurlar. Tüketim kültürü ve pazarlama dinamikleri içindeki konut yerleşim süreci de benzer şekilde ele alınabilir. Geçmişte apartmanın, önceleri sadece belirli bir kesime hitap eden, statü ve zenginlik sembolü olarak iktidar alanını inşa etmesini; adeta bir moda haline gelmesi, kitlelerin bahçeli evlerini bırakıp bu yeni yapılara geçmesi izlenmiş, böylece sayıları, çeşitlilikleri artan ve her kesime hitap edebilen düzeyde apartman üretilmeye başlanmıştır. Ve ‘apartman’, aslında “sıradışı” olarak başladığı süreci zamanla benimsendiği ve toplumun

geniş bir kesiminde kabul gördüğü için “sıradan” olarak tamamlamıştır. Bu bağlamda düşünülürse günümüzün modası olan az katlı banliyö villaları ya da çok katlı kent içi konut siteleri süreç içinde ‘sıradan’laşarak kentin geneline yayılan bir model haline gelebilirler. Ancak bu siteler tüketim kültürünün işleme sürecine terk edilmemeli, acele kararlar ve rant kaygılarıyla inşa edilen yanlış uygulamalara dönüşmemeleri için, mevcut problemleri incelenmeli, konutun bir yaşam alanı olduğu unutulmamalı, kullanıcının gereksinimlerine de yanıt verecek mimari ve mekansal kararlar çerçevesinde doğru bir planlama süreci içinde kontrollü gelişmeleri sağlanmalıdır.

AÇIKLAMA

Bu makale, 13.12.2007 tarihinde İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi’nde düzenlenen IAPS-CSBE Network Kültür ve Mekan Toplantıları KENT, KÜLTÜR VE KONUT başlıklı 1. Ulusal Sempozyum’da yazar tarafından sunulan bildiriden uyarlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Adınır T. (2006): “Metropol Gündelik Yaşamının Konutun Dönüşümüne Etkisi”, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Ün.v., İstanbul.
- Adorno T. W. (2004): “The Culture Industry”, Routledge Classics, Londra, New York.
- Ahıska M., Yenal Z. (2006): “Aradığınız Kişiye Şu an Ulaşılamıyor”, Türkiye’de Hayat Tarzı Temsilleri 1980-2005, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yay., İstanbul.
- Bali R. (2002): “Tarzı Hayattan Life-Style’a, Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar Yeni Yaşamlar”, İletişim Yay., İstanbul.
- Ballice G. (2006): “İzmir’de 20.Yüzyıl Konut Mimarisindeki Değişim ve Dönüşümlerin Genelde ve İzmir Kordon Alanı Örneğinde Değerlendirilmesi”, yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Ün.v., İzmir.
- Belk R. W. (1998): “Third World Consumer Culture”, Research in Marketing, Supplement 4 Marketing and Development: Toward Broader Dimensions, Kumcu, E.&Fırat, A.F.(Eds.), JAI Press Inc, Greenwich.
- Bilgin İ. (2002): “Bir Ağaç Gibi Issız ve Yalnız, Ve Bir Orman Gibi Mükerrer... Modern Toplumlarda Bahçeli Ev”, Arredamento Mimarlık, 2002/03, sayı: 100+45, ss. 90-93.
- Blakely E. J., Snyder M. G. (1997): “Fortress America: Gated Communities in the United States”, Washington, D.C., Brookings Institution Press.
- Chaney D. (1999): “Yaşam Tarzları”, (Çev. İrem Kutluk), Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.
- Erder S. (2006): “Orta Sınıf Kültürünün habercisi/Siteni Söyle, Statünü Söyleyelim”, Zaman Gazetesi, 23 Ocak, ed: Burhan Eren, Emine Dolmacı.
- Featherstone M. (1996): “Postmodernizm ve Tüketim Kültürü”, (Çev. Mehmet Küçük), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Harvey D. (1997): “Postmodernliğin Durumu”, (çev. Sungur Savran) Metis: Ankara.
- Thorns D. (2004): “Kentlerin Dönüşümü”, (çeviren: Nal, E., Nal, H.) İstanbul: Soyak Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2000.